

מכותל הישיבה

בס"ד

עלון תורני חודשי מבית מדרשם של תלמידי ישיבת הכותל

פרשת קרח

גליון 10 | ל' בסיון התשע"ז

כניסת השבת: 19:10

יציאת השבת: 20:31

מאמץ פתיחה

עזות פנים או עזות בקדושה

ר' עמיחי שטרן

רש"י ע"פ מדרש תנחומא מסביר היאך הגיע קרח לחטא: "עיניו הטעתו, ראה שלשלת גדולה יוצאה ממנו, שמואל ששקול כנגד משה ואהרן. אמר בשבילו אני נמלט, וכ"ד משמרות עומדות לבני בניו כולם מתנבאים ברוח הקודש... אמר אפשר כל הגדולה הזאת עתידה לעמוד ממני ואני אדם, לכך נשתתף לבוא לאותה חזקה, ששמע מפי משה שכולם אובדים ואחד נמלט...". כלומר קרח שהיה אדם פיקח, היה מוכן להמר על חייו, חיי משפחתו וחיי מאות אנשים אחרים, ובלבד שההמשכיות שלו תופיע בעולם. ואכן, ישנה לקרח ועדתו המשכיות, אך שונה לחלוטין מזו שציפה לה, כי כידוע, בהמשך הפרשה קרח ועדתו מצווים ע"י משה להקריב קטורת על גבי מחתות נחושת. הם נענשים ומתים ע"י אש השורפת אותם. באופן מפתיע מצווה ה' את משה לקחת את המחתות בהם חטאו ולעשות מהם ציפוי למזבח הנחושת – "זכרון לבני ישראל".

מעניין לראות מקרה דומה בתורה בו גם כן בקשת המשכיות הזרע השפיעה על כלי המשכן. בפרשת ויקהל (שמות לח, ח) נאמר: "ועש את הכיור נחשת ואת כנו נחשת במראת הצבאות אשר צבאו פתח אהל מועד". מסביר רש"י את עניינם של "המראות הצבאות" מהם נעשה הכיור:

"בנות ישראל היו בידן מראות, שראות בהן כשהן מתקשטות, ואף אותן לא עכבו מלהביא למדבת המשכן, והיה מואס משה בהן, מפני שעשויים ליצר הרע, אמר לו הקדוש ברוך הוא קבל! כי אלו חביבין עלי מן הכל, שעל ידיהם העמידו הנשים צבאות רבות במצרים. כשהיו בעליהם יגיעים בעבודת פרך, היו הולכות ומוליכות להם מאכל ומשתה ומאכילות אותם ונטולות המראות, וכל אחת רואה עצמה עם בעלה במראה ומשדלתו בדברים... ומתעברות ויולדות שם, שנאמר (שיר השירים ח, ה) תחת התפוח עוררתך, וזהו שנאמר במראות הצבאות. ונעשה הכיור מהם".

יפה לראות את הדמיון בין פרשיית הכיור לפרשיית מזבח הנחושת. בדומה לקרח שביקש לדאוג להמשכיות זרעו כן נשות ישראל בעת השעבוד רצו המשכיות. ובדומה לקרח ועדתו שהקב"ה ציווה שישתמשו במחתותיהם כריקועים למזבח, כן ציווה הקב"ה שישתמשו במראות הנחושת של נשות ישראל להכנת הכיור. מעניין לציין דמיון נוסף בין הכלים- הכיור והמזבח החיצוני הנם הכלים היחידים שכל אדם מישראל יכול לראות ולהתקרב אליהם במהלך השנה שכן הפרוכת מכסה על קודש הקודשים והמסך מיסך על הקודש, (שמות כו, לא- לז) והם מצויים בעזרת הכהנים במקום בו ישראל המקריבים קרבן ניגשים לסמיכה, כפרה, שחיטה או תנופה (רמב"ם הל' בית הבחירה, ח, יט) ואינם מכוסים מעיני ישראל כשאר הכלים.

הן הכיור והן מזבח הנחושת עשויים נחושת. זו אותה הנחושת עליה כותב המהר"ל מפראג בנר מצווה (חלק א', ענייני 4 מלכויות) שהיא ביטוי למידת העזות: "כי העז הוא כמו אש, אשר אין לו ההנחה כלל... זה דרך העז בשביל כח עזותו ותוקפו שהוא רוצה להיות גובר על שכנגדו, עד שהוא כובש אותו, ובכח עזותו הולך בכל העולם לגמור עזותו...".

שמעתי מפיו של הרב שמואל הרשור שליט"א כי גם נשות ישראל וגם קרח ועדתו היו עזים. נשות ישראל העזות עשו הכל כדי שיהיה המשך לעמ"י, מעשים שאפילו משה רבנו מאס בהם וקיסר אותם ליצר הרע, אך הקב"ה ראה קדושה בעזותם. לעומתם, קרח ועדתו ראו עצמם כעזים בקדושה, קרח כשראה שמבניו עתיד לעמוד שמואל השקול כמשה ואהרן, ומאתיים וחמישים החוטאים שבתור בנים בכורים רצו לשמש בקודש (ראב"ע במדבר ט"ז, א') היו מוכנים להתמרד ולסכן את חייהם, אך הקב"ה ראה במעשיהם חטא, עזות פנים.

זוהי גם כן ההבחנה אותה עושה הרב קוק זצ"ל בספרו מצות ראה (או"ח א, א) בין "עז פנים לגיהנום" ובין "הוי עז כנמר". לדברי הרב: "מי שמשמש במידת העזות, אבל אינה קנויה בנפשו, הוא משוכח כשמשמש בה במקום הדרוש לעשות רצון אביו שבשמים, אבל הקונה אותה בנפשו הוא מגונה". אולי ניתן לומר שנשות ישראל, שהשתמשו במידת העזות בצורה חיצונית בלבד, השתמשו במראות שכל כולן רק חיצוניות ולכן זכו לעד להיזכר לטוב בכיור הנחושת במשכן. לעומתם קרח ועדתו שעזותם הייתה "עז פנים לגיהנום" שכן חלקו על הקב"ה, יזכרו לעד ע"ג המזבח באופן השלילי (תה): "זכרון לבני למען אשר לא יקרב איש זר אשר לא מזרע אהרן הוא להקטיר קטרת לפני ה' ולא יהיה כקרח וכעדתו כאשר דבר ה' ביד משה לו".

שבת שלום!

העלון מוקדש לע"נ גוטה יקוט בת איזה, ולרפואת הרב חיים ישעיהו בן אהובה ליבה

rziv111@gmail.com

א. מערכת: זיו ששון ארזי

זמני התפילות והשיעורים בישיבה

יום ו'

19:00 – מנחה, קבלת שבת אצל

הגג, שיחה – הרב אהרן מורה

יום השבת

8:00 – שחרית,

הלכות שבת – מו"ר ראש הישיבה

13:10 – מנחה גדולה

17:30 – שיעור פ"ש – הרב יגד

20:31 – ערבית, הבדלה

21:00 – שיעור באגדות מסכת

פסחים – הרב ליפשיץ.

מזל טוב!

ליאיר עזראן (שיעור ה')

לרגל אירוסיו עם גאולה

לרב טוביה ליפשיץ ולכל

משפחתו על הולדת הנכד!

לאפי ויינשטוק (כולל)

לרגל אירוסיו!

למאיר דידי (שיעור ב')

לרגל אירוסיו עם מוריה!

❖ האם מותר לקנות מ'זלזל'?

אלון חודשי – פינת חר"מ

ר' אלון אלהרר עמ' 2.

❖ האם מותר בשבת להחזיר

עדשת משקפיים שנפלה?

מיקאל ביסמוט – עמ' 3.

לתגובות ושלחת מאמרים:

שמיים, מבקש לשם עבודת ה' - וכפי שמשה מבין - "ובקשתם גם כהונה" (שם, י). היינו יכולים לחשוב כך, שהבקשה שלו באמת נובעת מרצון של התקדשות, אלא שלמעשה, מתחת למעטה מילותיו הגדולות והגבוהות של קרח, עומד תוכן אחר לגמרי, כפי שמגלה לנו המדרש (במדב"ר יח, ב) את כאבו של קרח "אני בנו של יצהר הייתי ראוי להיות נשיא על משפחתי, והוא עשה בנו של עזיאל, קטן של אחי אבא יהי גדול עלי? הריני חולק עליו ומבטל כל מה שנעשה על ידו". כלומר - מתחת לרעיון הגדול ובקשת הקדושה, מסתתר משהו אחר לחלוטין. ועדיין קשה לי, להגיד שקרח, ש"חכם גדול היה ומטועני הארון" (במדבר רבה שם, ג) ייפול בחטא פשוט כזה של גאווה שאולי מתאים לאחד מאחרוני העם?

אלא שנראה יותר לומר, שלא מתוך כוונה של זדון עשה קרח את המחלוקת. קרח באמת חשב שלשם שמיים הוא עושה - הוא באמת התקשה בשאלה "טלית שכולה תכלת אין פוטרת עצמה?" (במדב"ר שם) - מדוע טלית שכולה תכלת זקוקה לארבע חוטי תכלת? כלומר - מדוע עם קדוש כישראל זקוק למעמדות של מלך, כהן, לוי וישראל? אלא שהקושיה לא הגיעה באמת מתוך רצון נקי של קודש, אלא מתוך כאבו הפנימי¹, על שלא זכה למעמד שהוא חושב שהוא הראוי לו, ומתוך כך רוצה לבטל את כל המעמדות הקיימים ואולי אפילו בין ישראל לעמים.²

מכאן זהו מסר עמוק ללומדי תורה, עד כמה אנחנו צריכים לעבוד ולתקן את המידות, עד כמה יש לדקדק עם עצמנו לבדוק אם אנחנו באמת מקשיבים לתורה, אם הקושיות שלנו הן קושיות של אמת, או קושיות שנובעות ממקומות של מידות שעדיין אינן מתוקנות, כקושיותיו של קרח. מתוך תפילת "וטהר לבנו לעבדך באמת" נתרום במידת הענווה באמת, ללמוד תורה שתהיה לנו סם חיים ולא ח"ו סמא דמוות.

כשעומדים מול תיאור עונש קרח ועדתו, קשה להישאר אדישים. עונש מיוחד שכזה, שלא נברא אלא בשבילם, מדגיש את החטא הגדול שעשו, עד כדי מצב של "וירדו חיים שאולה" (במדבר טז, ג). אמנם לעומת תיאור העונש וייחודו, תיאור החטא איננו נרחב, התורה סותמת לנו את החטא "כי ניאצו האנשים האלו את ה'" (שם, ל), אך כיצד ובמה ניאצו? על מה ולמה מגיע לקרח ועדתו עונש מיוחד שכזה, עונש שבו כל רכושו, כל משפחתו, "זוכים" להיבלע באדמה, בבריאה מיוחדת שנבראה אך ורק בשבילם.

לכן השאלה עולה כמעט מאליה - מה היה כל כך נורא בחטא, כל-כך שורשי, כל-כך עמוק, עד שאי אפשר להשאיר אפילו מחט של קרח במחנה ישראל?

את מה שהפשט סותם, מגלה לנו רבי ברכיה במדרש: "...כמה קשה המחלוקת: שבית דין של מעלה - אין קונסים אלא מבין עשרים שנה ומעלה, ובית דין של מטה - מבין שלוש עשרה, במחלוקתו של קרח - תינוקות בן יומן נשרפו ונבלעו... לכך כתיב 'ויקח קרח' (במדב"ר יח, ד). אם כן, עיקר החטא של קרח הוא חטא המחלוקת - את מה שסתם הפסוק במילים "ויקח קרח" (שם, א), מראה לנו ר' ברכיה - קרח יצר מחלוקת.

מכאן אנו למדים, בצורה ברורה מאוד, עד כמה נוראה המחלוקת. עד כמה יש להיזהר ממנה ולהתרחק. אבל הדברים קשים מאוד - הרי כל התורה שאנחנו לומדים מלאה מחלוקות, אם אכן צריך להתרחק מהמחלוקת כמו מאש, כיצד נחלקו גדולי ישראל לאורך כל הדורות - מהתנאים דרך האמוראים ועד ימינו?

בשביל זה מלמדים אותנו חז"ל להבחין בין שני צדדים "כל מחלוקת שהיא לשם שמיים סופה להתקיים ושאינה לשם שמיים אין סופה להתקיים" (אבות ה, יז).

וכי מחלוקת קרח ועדתו לא הייתה לשם שמיים? הרי מה טענתו של קרח - "כל העדה כולם קדושים" (שם, ג) קרח אומר - אני מבקש לשם -

¹ המדרש אומר על קרח "שלו לקחו" ומצמיד את הפסוק "מה יקחך לבך", כלומר - הוא טעה לחשוב שהוא רוצה קודש, ולא בירר את המניעים הפנימיים שלו עד הסוף.
² המדרש אומר "ומבטל כל מה שנעשה על ידו", ועוד בלשון המדרש טענת קרח "וכלם שמעו בסיני" "אנוכי ה' אלקיך" שאת זה גם הגויים שמעו לפי המדרש בעשרת הדברות.

ישנם שני איסורים³ שצריך לדון עליהם במקרה שלנו: א. **הפקעת שיערים** - עליו נדון בקצרה במאמר זה. ב. **הונאה**. עליו יש לדון בנפרד.

הקדמה בנוגע לאיסור הפקעת שיערים -

חז"ל הקפידו שהתחרות הכלכלית בשוק תהיה הוגנת הן למוכרים והן לקונים ואף ראו בכך חשיבות גדולה עד כדי כך שכתבו הראשונים⁴ שבכרה תשיעית בברכת שמונה עשרה (ברכת השנים) נתקנה כנגד מפיקעי שיערים וכן כנגדן נאמר 'קול ה' שובר ארזים'. ישנן כמה תקנות

'אי שם בין הגבהות הצהובות של הדרום התאספה קבוצת חיילים מיחעת ועיפה לאחר תרגיל קשה ומפרך. הציוד עוד היה עליהם, חלק כבר שכבו באפיסת כוחות על הקרקע החמה. לפתע, אחד מהחיילים צועק בקול רם ובהתרגשות: "גזלן!" (במלעיל כמובן). נראה כי המילה הפיחה רוח חיים חדשה בחיילים ותוך שניות ספורות כולם כבר שעטו אל עבר הרכב הלבן עם החלון הפתוח. רק דבר אחד הפריד ביניהם ובין כיבוש היעד החדש, משה, הבייני"ש המחלקתי. "אסור לכם לקנות אצלנו!" טען משה, "הוא מפיקע שיערים ועובר על איסור הונאה".

האם משה צודק? (בתשובה אפשר גם להסיק תשובה לשאלה האם מותר לקנות בחנות שמייקרת מחירים בתוך היישוב).

³ גם מלשון הגמרא בב"ב דף צ"א, "אילימא משום אפקועי תרעא, שתות נמי לא! אלא משום אונאה דלא ליהי ביטול מקח" וכן מדברי הרמב"ם בלכות מכירה פ"ד ה"א משמע שיש כאן 2 איסורים נפרדים.
⁴ אבודרהם, תפילת שמונה עשרה

חז"ל (עיין בב"ב דף ז ואילך) שנועדו לשמור על שער יציב של כלכלה. אחד מהם הוא איסור הפקעת השערים שיתבאר להלן⁵:

מקור הדין בגמרא הוא בב"ב דף ז,ב: "תנו רבנן: אוצרי פירות, ומלוי ברבית, ומקטיני איפה, ומפקיעי שערים - עליהן הכתוב אומר: 'לאמר מתי יעבור החדש ונשבירה שבר והשבת ונפתחה בר להקטין איפה ולהגדיל שקל ולעוות מאזני מרמה, וכתבי: נשבע ה' בגאון יעקב אם אשכח לנצח כל מעשיהם.'".

טעם האיסור מובא ברשב"ם: "שמביאים תבואה לכאן כשיראו (המוכרים) שהוסיפו המדות ויקירו ומשכנסס היוקר מוקירין יותר מכדי תוספת". דהיינו שאם אחד מוכר ביוקר גם שאר המוכרים ימכרו בעקבותיו ביוקר ובכך יגרום לחוסר איוון כלכלי.

פרטי הדין

1. **האיסור להעלות מחירים הוא עד שישיית** (16%) דין זה מבואר בב"ב דף ע"א, "אמר שמואל: אין מוסיפין על המדות יותר משתות, ולא על המטבע יתר משתות והמשכר אל ישתכר יותר משתות", דהיינו שאסור להרוויח יותר משישית רווח בכל מכירה (מבחוץ, דהיינו אם היה שווה חמש אסור להרוויח יותר מ6). היסוד של שישיית נלמד מפסוק, עיין שם בגמרא.

2. **האיסור הוא רק בדברים שיש בהם חיי נפש** - לא נכתב בגמרא בפירוש אבל נלמד מהגמרא בב"ב דף ז,ב: "תניא נמי הכי: אין אוצרי פירות דברים שיש בהן חיי נפש, כגון יינות שמנים וסלתות, אבל תבלין כמון ופלפל - מותר". הבי' בחו"מ סימן רלא' הרחיב

⁵ בערוך השולחן רכ"ח ס"ד כתב שיש איסור גם לצד השני - בצורת מכירה בזול באופן שלא מותיר תחרות.

⁶ עיין פרישה סימן רלא סעיף כח.

את הגדרת יינות שמנים וסלתות לכל דבר שהוא מאכל אדם, אך על מכשירי אוכל נפש (תבלין כמון ופלפל) אין את האיסור הנ"ל, כאמור בברייתא. הדברים עוד רחבים ואין כאן מקום להאריך⁶.

3. **שכר טרחה** - בתוך השכר המותר למוכר נכלל גם שכר טרחתו. נלמד גמרא ב"מ דף מ"א, ומתוס' ב"ב דף ז ד"ה חד': 'דהיכא דאיכא טירחא יכול להשתכר יותר משתות' ונפסק שו"ע רלא סעיף כ'.

4. **ייצור ביתי** - אין בו משום הפקעת שערים - תוספות שם: 'ולרשב"א נראה דהכא מיירי אפי' בביצים שאינו לוקח מן השוק אלא מתרגולת שבביתו דכי האי גוונא בשאר דברים שרי'.

5. **האיסור הוא רק כאשר יש שער קבוע לדבר** - אבל במקום שאין שער יציב וכל אחד מוכר כפי רצונו אפילו יותר מ-16% שלא כהלכה - לא נחייב למוכר בזול ובכך נפסיד בידיים את המוכר ירא השמים הנשמע להוראות ההלכה. הטור כתב כן בשם הרמ"ה והב"י כתב שדברים של טעם הם.

6. **היכא שאין חשש של הפקעה** - כמו 'גזל' באמצע המדבר, שבזה אין בו את האיסור של הפקעת שערים (הרה"ג הרב אשר וייס שליט"א פתחי חושן, הלכות גניבה ואונאה פרק י הערה א).

למסקנה: לפי הדברים הנ"ל שנראה שבגזל אין איסור של הפקעת שערים. גם משום שלרוב השיטות אין בדברים שהוא מוכר משום 'אוכל נפש'. הטרחה שהוא עושה כדי להגיע אל לב המדבר היא טרחה גדולה. אי חשש של הפקעת שערים כי בעיר אף אחד לא ימכור ביוקר בגלל שבמדבר מוכרים ביוקר.

עיון במסכת תלמוד

האם מותר להרכיב חזרה עדשת משקפיים שנתפרקה בשבת?

מיקאל ביסמוט (ש"ד)

תיקון אומן באופן משמעותי הנותן משמעות כללי - במעדר לדוג' אין בו כל תועלת ללא מקל אחיזתו. כלומר יש להבחין בין **בניין בכלים** לבין **עשיית כלי/ תיקון שמצריך אומן** שחייב משום בונה.

דף קכב: "ת"ר, דלת של שידה ושל תיבה ושל מגדל, נוטלין אבל לא מחזירין" קושיית הגמ' - כיצד ייתכן ששייך בונה ומאידך לא שייך סותר, הרי ידוע הכלל שכל דבר שיש בו איסור בונה שייך בו גם איסור סותר? תירוץ - "... אמר רבא, קסבר אין בניין בכלים ואין סתירה בכלים וגזרה **שמה יתקע**". רש"י, "שמה יתקע" - "בחחקה בסכין ויתדות והוה ליה גמר מלאכה **וחייב משום מכה בפטיש**" - רש"י **לא מפרש משום בונה** אלא משום מכה בפטיש.

גמ' עד: "האי מאן דעבד חביתא (כלי חרס) חייב משום שבע חטאות". ורש"י שם מפרש שלא חייב משום בונה ואע"פ שמדובר בעשיית כלי מעיקרו (יע"ש). נראה לומר, שמכאן עוד ראייה לכך **שלדעת רש"י אין בניין בכלים כלל וכלל**.

הלכה למעשה - שו"ע, או"ח סי' שיד, א':

אין בנין וסתירה בכלים. והני מילי, שאינו בנין ממש כגון חבית, הגה: שאינה מחזקת ארבעים סאה, שנשברה ודבק שבריה בזפת, יכול לשברה לקח מה שבתוכה ובלבד (ב) שלא יכון לנקבה נקב יפה שיהיה לה לפתח, דאם כן הוה ליה מתקן מנא; אכל אם היא שלמה, אסור לשברה אפילו בענין שאינו עושה כלי.

משנ"ב סק"א - "שאינו בנין ממש": "אבל בנין גמור וסתירה גמורה שייך גם בכלים, ולכן דווקא **בדיבק שבריה בזפת יכול לשברה**

ראשית, יש לדון האם שייך בונה בכלים או דווקא בקרקע, כפי הנלמד ממלאכת בניית המשכן.

גמ' שבת, קכב: "האי מאן דעייל שופתא בקופינא דמרא רב אומר - חייב משום בונה" (רש"י - דהיינו הכנסת יתד קטנה בחור המעדר ע"מ להדק את המקל).

הקשו הראשונים שהרי בגמ' בביצה (יא וכן כא,א) מובא בדעת ב"ה שאין בניין בכלים וא"כ כיצד ייתכן שרב האמורא לא סבר כב"ה? נעניין בס"ד בתירוץ הראשונים:

תוס', ד"ה "האי מאן" - "אין חילוק בין כלים לקרקע אלא במקום שאין חיזוק ואומנות, דבכלי לא חשיב בנין ובקרקע חשיב בנין (אף בבנייה גרועה שאינה חזקה)", רב מחייב משום בונה כיוון שמדובר **בבנייה חזקה ועוד שחיבור המקל למעדר הוא מלאכת אומן**, ודברי ב"ה נאמרו בנוגע לכלים שהרכבתם אינה **חזקה ואומנות** ולכן אין שייך בהם איסור בונה.

ומכאן תוס' למד כלל - בבניין בכלים, חייב משום בונה אך ורק כשמדובר בבנייה שיש בה **חזקה ואומנות**. זוהי גם סברת הרמב"ם פ"י, ה"ג, רא"ש, רשב"א ועוד ראשונים.

ר"ן על הרי"ף, ד"ה "ומקשו" - "עושה כלי מתחילתו לא מקרי בניין בכלים, אלא עושה כלי מיקרי ומחייב משום בונה ולא עוד אלא אפילו כלי שנתפרק וצריך אומן בחזרתו, כל שהחזירו חייב עליו משום בונה שמשעה שנתפרק ואין ההדיט יכול להחזירה בטל מתורת כלי ונמצא כשמחזירו עושה כלי בתחילה" דברי ב"ה נאמרו בעניין חלקים שבחיבורם ע"י ההדיט מתקבל כלי, ואילו דברי רב הם בעניין

דאין זו סתירה גמורה, אבל אם הייתה שלימה, הוי סתירה גמורה ואסור אפילו בכלי קטן¹.

שו"ע פוסק כתוס', כי אם היה פוסק כר"ן היה לו לפסוק הלכה בעניין חבית שלימה ולא מודבקת, שלפי הר"ן בחבית זו יהיה שייך סותר רק אם בשבירתה תינטל ממנה משמעותה שהיא חבית או שע"מ לתקנה יהיה צורך באומן, ועל זו הדרך יהיה שייך בה בונה כשיתקנה (זאת מפני הכלל שכל ששייך בו בונה שייך בו סותר ושיעור הסתירה שעליה מתחייב הוא כעניין שיעור החיוב בבנייה). לכן מפני שהדבקת חבית זו אין שייך בה בונה מדא' מפני שאין בה **חזק ואומנות** (שלתוס' רק אם יש שני מאפיינים אלו שייך בונה מדא'), לכן גם שבירתה היא סתירה מדרבנן שמתרת בשעת הצורך כפי פסק שו"ע בסעיף זה.

ע"פ השו"ע והמשנ"ב נראה שהחזרת עדשת המשקפיים למסגרתה בשעת הצורך, אין בה משום בונה, משום שבהחזרה

זו אין חזק ואומנות ולכן הווי בונה מדרבנן שמותר בשעת הצורך¹.

ילקו"י שבת ב' ס' שיד' הל' יא': "כבר נתבאר לעיל (דיני אמירה לגוי) שזכויות של משקפיים שיצאה ממקומה, במקום צורך אם ההדיט שאינו אומן יכול להחזירה בתוך המסגרת, מותר להחזירה בשבת, ואין לחוש בזה לגזירה שמא יתקע, מאחר שחושש פן הזכויות תשבר אם יתקע בכוח".

שש"כ פרק טו' הל' פב': עדשה שנפלה מן המשקפיים, אסור להחזירה למקומה משום שיש בזה משום תיקון כלי.

הלימוד מוקדש לרפואת מרים בת אליאן שתחי'.

¹ פמ"ג, משבצות זהב, או"ח ס' שיד', סע' א', ד"ה "והנה" - "אם מחברה בזפת..."

פניות הנלכה

האם לאחר החורבן מותר לשיר/לשמוע מוזיקה?

עזרא וסרמן (ש"ה)

הרמב"ם. אך כאשר מדובר במחיקה רצינית - לא נאסר כלל. יתרה מזו, מותר ואף מצוה לשמוע מחיקה בשמחה של מצוה, ואף כאשר היא נעשית שלא לשם מצוה אך נעשית באקראיות ולא בבית המשתה היא מותרת. יש להוסיף גם שבזמנינו, שרבו מאוד השומעים מחיקה, אין כל כך הרבה שמחה בשמיעת מחיקה כמו שהיה פעם. לכן למרות שיש עניין למעט במחיקה רגילה המשמחת במהלך השנה, מחיקה רצינית ומחיקה של שמחה של מצוה מותרת.

האגרות משה (או"ח ס' קסו), כותב שמכיון שרוב הראשונים מתירים שירה בפה שלא בבית המשתה, אז לאדם שאינו רגיל בכך - אפשר לשיר במקרה כזה. למרות זאת, בודאי ראוי 'לבעל נפש' להחמיר כדעת הרמב"ם המובא בתשובתו. נגינה בכלי אסורה תמיד כדברי הרמב"ם. לדבר מצוה, ואף שלא רק לשמחת חתן וכלה, כמו שעולה מהתוס', מותר. האג"מ מוסיף שכל הנאמר לעיל הוא במחיקה "חיה", אבל לעניין האזנה מהרדיו מותר לשמוע מחיקה ווקאלית אך מחיקה עם כלי נגינה אסור.

בשו"ת יחווה דעת (ח"א ס' מה), מובאים סברות שונות ליישב את המנהג הרווח של שמיעת מחיקה מהרדיו בזמנינו המיועדים לשבח ולהודות לה'. מבין שיקוליו השונים מובא שמחיקה המושמעת דרך הרדיו היא חידוש של ימינו ולכן לא נכללה תחת הגזירה. נוסף על כך, דעת המאירי היא שאסור שירי הוללות אך מותר כל סוגי המחיקה המיועדים לשבח את ה'. יתר על כן, רוב הראשונים סוברים כדעת רש"י ותוס' ששירה וכלי נגינה נאסרו דווקא על היין. למרות הנאמר, הרב עובדיה זצ"ל מוסיף ש במקרה של מחיקה שאינה לצורך מצוה המחמיר שלא לשמוע אף שירי קודש תע"ב.

בעל ה'אור לציון' כותב שאדם הסובל מעצבות או מחוסר מנוחת הנפש יכול לשמוע לכתחילה מחיקה כדי לעודד את עצמו.

לסיכומו של עניין: שירים שנועדו לקלות ראש נאסרו תמיד. מחיקה ווקאלית וכן עם כלי נגינה נתונה למחלוקת הפוסקים מבחינת הרחבת איסורם. קיים אף הבדל אם המחיקה נשמעת באופן 'חי' או בצורה מוקלטת וכן אם מטרת המחיקה היא לשמוח באופן יוצא דופן או להרגיע ולהאזין להנאה בעלמא. בשירי שבח להקב"ה וכ"ש אם השירים נועדו לדבר מצווה כגון שמחת חתן וכלה או סיום מסכת יש מקום נוסף להקל ולהתיר במקרים כאלו.

יש להדגיש כי כל הנאמר במאמר זה הוא על שמיעת מחיקה במהלך השנה, אבל נכון להימנע משמיעת נגינה, כפסק השו"ע, לכל הפחות במהלך הימים אשר הוקבעו בלוח השנה היהודי כימי אבלות לעם ישראל.

המשנה בסוטה (ט, יא) מזכירה דברים שונים שבטלו בעקבות חורבן בית המקדש והנלווה אליו, וביניהם: "בטל השיר מבית המשתאות". ובגמ' שם (מחא, מוכח שזו גזרה שנגזרה בעקבות החורבן ולא תיאור היסטורי גרידא. בנוסף מצינת הגמ' איסור נוסף, שאינו קשור דווקא לחורבן, לשמוע שירים המביאים לידי קלות ראש ופריצות. איסור הזמר מופיע גם בגמרא בגיטין (ז, א) שם משמע שנגינה ואף שירה נאסרו.

מגמרא זו ניתן היה להבין שכל זמר - אף בפה בלבד (ווקאלי) - אסור תמיד. אך **רש"י** שם מפרש שדווקא זמר הנעשה בבתי משתאות נאסר, ומדבריו משמע שאם האדם לא שותה יין, הגורם לשמחה יתרה ולשחוק, יהיה מותר לשמוע כל סוגי הזמר. **התוס'** על אתר מבינים כדעת רש"י, אך מסייגים ע"פ הירושלמי, שעדיין נאסרה שמיעת מחיקה שלא בבית המשתה במידה מופרזת¹. התוספות מוסיפים ששירה ונגינה של מצוה כגון שמחת חתן וכלה מותרת.

מהרמב"ם (הלכות תעניות ה'ד) **עולה שחכמים גזרו שלא לשמוע כלי נגינה הגורמים לשמחה, בכלל.** אך שירה בפה נאסרה רק על היין. הוא מוסיף שלמרות האיסור בשירה על היין, נהגו ישראל לומר שירים על היין כאשר מטרת השירים הם תשבחות לה'. אך מהרמב"ם בתשובה (**אגרות הרמב"ם**) לשאלה שנשאל בעניין שמיעת זמר ישמעלים נראה שסותר לדבריו לעיל ואוסר באופן גורף נגינה בכלים ושירה בפה אף שלא על היין.

השו"ע (או"ח ס' תקס') פוסק להלכה את דעת **הרמב"ם** המובא בחיבורו². **הרמ"א**, לעומתו, פוסק כדעת **התוס'** ואוסר כלי נגינה דווקא לאדם הרגיל בכך, 'כגון המלכים שעומדים ושוכבים בכלי שיר' או בבית המשתה.

ע"פ האמור עד כה יוצא שקיים איסור לשמוע סוגים שונים של מוזיקה, ועל כן נשאלה השאלה על מה סומכים יהודים רבים המקילים בשמיעת מחיקה במשך כל ימות השנה? קיימים כיוונים שונים ליישוב שאלה זו:

בשו"ת שיח נחום (ס' לה), הרב רבינוביץ' מסביר שהאיסור בשמיעת מחיקה היא דווקא כאשר מטרתה "לשמוח בהן", כדברי

¹ כלומר אדם שרגיל לשכב ולקום מתוך האזנה למוזיקה, כגון מלכים וכדו'.
² קיימות דרכים שונות ליישוב סתירה זו בדברי הרמב"ם, המעוניין יוכל לעיין בב"ח או"ח סימן תקס', בפירוש יד פשוטה' ובמאמרו של הרב שמואל דוד בתחומין י"ג.